

**Balans
van het
Federale
Bijenplan
2017-2019**

Inhoudstafel

A	Introductie	1
B	Balans van het bijenplan.....	3
1	De beschikbaarheid van de diergeneeskundige producten die noodzakelijk zijn voor de bijenzorg verbeteren en de rol van de dierenartsen in het beheer van de gezondheid van de bijen versterken	3
	a) Goedkeuring van diergeneeskundige begeleiding voor de bijen	3
	b) Afschaffing van de bijdrage voor de toelating voor het op de markt brengen van diergeneeskundige geneesmiddelen voor de bijen	4
	c) Op Europees niveau wetgevende aanpassingen verdedigen teneinde de beschikbaarheid van diergeneeskundige geneesmiddelen voor de bijen te verbeteren	4
2	Tools ontwikkelen om de bestrijding van bijenziektes te verbeteren	5
	a) Opvolging van het onderzoeksproject Bee Best Check	5
	b) Opvolging van het onderzoeksproject VARRESIST	6
	c) Ontwikkeling van scenario's voor de uitroeiing in geval van het opduiken van bijenziekten die nog niet in België aanwezig zijn	7
3	Een monitoring van de mortaliteit van de honingbijen uitvoeren en de vermoedelijke oorzaken van deze mortaliteit beter begrijpen	8
	a) Implementatie van een programma voor een permanent en objectief toezicht op de mortaliteit van de bijen door het FAVV, gekoppeld aan een monitoring van de vaakst vermelde oorzaken van die mortaliteit (aanwezigheid en het belang van de varroa, van residuen van gewasbeschermingsmiddelen): "HealthyBee"	8
	b) Lancering en opvolging van onderzoeksproject "BEESYN"	9
	c) Finalisatie van het BELBEES project betreffende wilde bijen en validatie van de resultaten	10
	d) Lancering en opvolging van het onderzoeksproject VIROBEE	10
	e) Oprichting van een taskforce Federaal onderzoek bijen	12
4	De risico's die samenhangen met de gewasbeschermingsmiddelen in kaart brengen, evalueren en beheren	12
	a) Versterkte en constante aandacht voor de risico's voor de bestuivers in het kader van de evaluatie van de gewasbeschermingsmiddelen	12
	b) Acties op het vlak van de neonicotinoïden	13
5	De risico's die samenhangen met de introductie van invasieve soorten en schadelijke organismen of met het handelsverkeer in bijen voorkomen	15
	a) Ontwikkeling van een toezichtsprogramma voor de kleine bijenkastkever in België	15
	b) Opvolging en implementatie van de maatregelen voor de preventie en de uitroeiing van de Aziatische hoornaar die bepaald zijn in de Europese EEE-Verordening	15
	c) Opvolging van het onderzoeksproject APIRISK	15
6	De verplichte bestrijding van distels herzien	17
7	Maatregelen ten voordele van de bestuivers sensibiliseren en deze stimuleren	18
8	Het overleg en de nationale coherentie versterken: ondersteuning van de werkzaamheden van de Werkgroep Bijen (DGEM).....	19
C	Conclusie	21
D	Nuttige links	22
E	Lijst met afkortingen	23

De gezondheid van bijen staat al sinds geruime tijd onder grote druk door verschillende factoren (parasieten, milieu, klimaat, ...).

Om met deze invloeden af te rekenen zijn verschillende acties nodig. De krachten van de Federale overheid werden gebundeld waarbij acties van de verschillende overheidsdiensten werden samengevoegd in een "bijenplan".

Het bijenplan is een instrument om de actuele problematiek rond bestuivers in het algemeen en bijen in het bijzonder door gerichte acties aan te pakken.

Het federaal bijenplan 2017-2019 is de opvolger van het federaal bijenplan [2012-2014](#) dat een startschot betekende voor de nieuwe aanpak van de problematiek van bijen en bestuivers. Deze twee achtereenvolgende plannen hebben geleid tot verschillende acties waaronder de oprichting van een federaal en nationaal "Bijenbestuur". Dat "Bijenbestuur" blijft ook na afloop van het federaal bijenplan actief.

Het doel van dit document is om een stand van zaken betreffende de acties die de regering genomen heeft, weer te geven. Hierbij dient rekening gehouden te worden dat sommige acties en realisaties op lange termijn moeten bekeken worden of in een volgend plan verder gezet worden..

Zoals het bijenplan 2017-2019 bestaat ook de balans van het bijenplan uit acht onderdelen:

- 1) De beschikbaarheid verbeteren van de diergeneeskundige producten die noodzakelijk zijn voor de bijenzorg en de rol van de dierenartsen in het beheer van de gezondheid van de honingbijen versterken;
- 2) Tools ontwikkelen om de bestrijding van bijenziektes te verbeteren;
- 3) Een monitoring van de mortaliteit van de honingbijen uitvoeren en de vermoedelijke oorzaken van deze mortaliteit beter begrijpen;
- 4) De risico's die samenhangen met de gewasbeschermingsmiddelen in kaart brengen, evalueren en beheren;
- 5) De risico's die samenhangen met de introductie van invasieve soorten en schadelijke organismen of met het handelsverkeer in bijen voorkomen;
- 6) De verplichte bestrijding van distels herzien;
- 7) Voor maatregelen ten voordele van de bestuivers sensibiliseren en deze stimuleren;
- 8) Het overleg en de nationale coherentie versterken.

Het heeft tot doel:

- o De imkers **helpen**
- o De oorzaak van het probleem beter **begrijpen**
- o De risico's beter **beheersen**
- o Alle betrokken actoren **mobiliseren**

Om deze verschillende doelstellingen te verwezenlijken is een gouvernementele Task Force BIJEN in juli 2014 in het leven geroepen, waarin alle betrokken federale administraties samengebracht zijn:

- o Het DG Dier, Plant en Voeding van de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu - FOD VVWL (DGAPF)
- o Het DG Leefmilieu van de FOD VVWL (DGEM)
- o De Cel Contractueel Onderzoek van de FOD VVWL-DGAPF
- o Het Federaal Agentschap voor de veiligheid van de voedselketen (FAVV)
- o Het Federaal Agentschap voor de Geneesmiddelen en de Gezondheidsproducten (fagg)

Sinds haar instelling is de Task Force verantwoordelijk voor de uitvoering van het federale bijenplan en de balans daarvan.

1. De beschikbaarheid van de diergeneeskundige producten die noodzakelijk zijn voor de bijenzorg verbeteren en de rol van de dierenartsen in het beheer van de gezondheid van de bijen versterken

a) Goedkeuring van diergeneeskundige begeleiding voor de bijen

Het koninklijk besluit van 9 mei 2017 betreffende de diergeneeskundige bedrijfsbegeleiding in het kader van de bestrijding van varroase werd op 12 mei 2017 in het Belgisch Staatsblad gepubliceerd.

Op 15 mei 2017 werd op het nationale bijencolloquium aangekondigd dat toenmalig minister van Middenstand, Zelfstandigen, KMO's, Landbouw Willy Borsus 100.000 euro zou vrijmaken om deze diergeneeskundige begeleiding te financieren. Concreet was het plan dat elke imker, die een overeenkomst voor bijenbegeleiding met een dierenarts ondertekent, een bedrag van 75 euro ontvangt. De planning van minister Borsus was om de eerste 25.000 euro toe te kennen in 2017 en 75.000 euro toe te kennen in 2018.

In juni 2017 heeft het DGAPF een vergadering met de imkersverenigingen ingeroepen. In voorbereiding werd het document "BEE-API" aan de leden voorgelegd waarin de praktische aspecten werden weergegeven: welke gegevens moeten de verenigingen verzamelen, wat gebeurt er indien een imker niet aangesloten is bij een vereniging en tegen wanneer moeten de gegevens bij de FOD VVWL ingediend worden.

De vooropgestelde uiterste indiendatum bleek moeilijk haalbaar voor de imkers. Op 1 oktober 2017 moesten alle gegevens ingediend zijn bij de FOD VVWL om met zekerheid de uitbetaling in 2017 te laten uitvoeren. Midden juli 2017 werd de bezorgdheid van de vereniging medegedeeld aan het kabinet Borsus. Het kabinet onderzocht de mogelijkheid om het budget van 25.000 euro over te hevelen naar 2018. Dit bleek echter niet mogelijk. Om te voorkomen dat het budget van 25.000 euro onbenut zou blijven, werden de imkers gevraagd suggesties te geven voor een gepast project dat gerealiseerd zou kunnen worden in 2017 i.v.m. de bijengezondheid. Verschillende alternatieven werden voorgesteld. Het kabinet Ducarme koos voor een bijenfilm die de diergeneeskundige bedrijfsbegeleiding in het kader van de bestrijding van varroase en de behandelingsmethoden in België belicht. CARI (Centre apicole de recherche et d'information) was de projectleider van deze film. Hieruit resulteerde een nationale bijenfilm met de titel: "Controle van de varroase op de Belgische bijenstanden: stand van zaken begin 2018". Eind april 2018 werd de film voor het brede publiek beschikbaar gesteld via [youtube](#) en verspreid op de website van de FOD VVWL.

Intussen werd duidelijk dat er zowel bij de dierenartsen als bij de imkers weinig interesse was voor de bedrijfsbegeleiding. In april 2018 waren er in België slechts zeven bijenbestandbegeleidingscontracten afgesloten tussen dierenartsen en imkers. Er werd dus een alternatief gezocht voor het initieel voor bijenbestandbegeleidingscontracten voorziene budget van 75.000 euro. Het kabinet Ducarme kon jammer genoeg geen enkel alternatief project vinden waardoor de voorziene 75.000 euro niet werd benut.

Sinds 2019 kunnen imkers die wensen beroep te doen op een diergeneeskundige bedrijfsbegeleiding in het kader van de bestrijding van varroase een dierenarts met expertise in bijen opzoeken via de [webpagina](#).

b) Afschaffing van de bijdrage voor de toelating voor het op de markt brengen van diergeneeskundige geneesmiddelen voor de bijen

Aangezien de markt voor diergeneesmiddelen voor bijen een zeer kleine markt is met een beperkte omzet en bovendien flinterdunne winstmarges, is de rentabiliteit voor het in de handel brengen van nieuwe geneesmiddelen voor de bestrijding en preventie van bijenziektes heel laag.

Om de financiële drempel voor een aanvraag tot vergunning voor het in de handel brengen voor diergeneesmiddelen voor bijen weg te nemen, heeft het fagg in 2016 beslist om een uitzondering op de retributie mogelijk te maken voor aanvragen voor het bekomen van een vergunning voor het in de handel brengen voor diergeneesmiddelen op basis van niet eerder in België vergunde actieve substanties en bestemd voor de bestrijding en preventie van bijenziektes.

De afschaffing voor de bijdrage van het bekomen van een vergunning voor het in de handel brengen voor een diergeneesmiddel voor bijen heeft een sterk positief effect gehad op het aantal vergunningen in België. Op enkele jaren tijd is het aantal vergunningen in België voor geneesmiddelen voor bijen gestegen van 2 naar 10 vergunningen. In 2021 werd ook één nieuwe vergunning voor het in de handel brengen verleend. In 2021 werd één bijkomende nieuwe vergunning voor het in de handel brengen verleend.

c) Op Europees niveau wetgevende aanpassingen verdedigen teneinde de beschikbaarheid van diergeneeskundige geneesmiddelen voor de bijen te verbeteren

Om tegemoet te komen aan een aantal problemen in de sector van de geneesmiddelen voor diergeneeskundig gebruik, werd eind 2018 een Europese verordening betreffende diergeneesmiddelen aangenomen. De nieuwe Europese regels traden in voege op 28 januari 2022.

In deze verordening 2019/6/EC betreffende diergeneesmiddelen zijn een aantal bepalingen opgenomen die een positieve invloed zullen hebben op de beschikbaarheid van geneesmiddelen voor bijen.

- Diergeneesmiddelen voor bijen vallen onder het statuut "beperkte markt". Als gevolg dient er bij een aanvraag tot vergunning voor het in de handel brengen niet altijd een volledig aanvraagdossier ingediend te worden waardoor producten sneller op de markt kunnen komen en de investeringen voor de bedrijven lager uitvallen.
- De beschermingstermijn voor technische documentatie voor diergeneesmiddelen voor bijen werd uitgebreid van 10 jaar naar 18 jaar. Hierdoor zou het voor bedrijven rendabel moet worden om te investeren in onderzoek en ontwikkeling van nieuwe therapieën voor bijen.

2. Tools ontwikkelen om de bestrijding van bijenziektes te verbeteren

- De regels rond gebruik van diergeneesmiddelen buiten de voorwaarden van de vergunning voor het in de handel brengen ("cascade") laten verschillende mogelijkheden toe voor het gebruik van producten vergund in andere EU landen wanneer er in België geen vergund alternatief beschikbaar is.

a) Opvolging van het onderzoeksproject Bee Best Check

Het onderzoeksproject RF 15/6300 BEE BEST CHECK "Ontwikkeling van een tool voor het globaal beheer van de bijengezondheid bestemd voor de imkers", werd gesubsidieerd door de FOD VVWL.

Consortium: Prof. C. Saegerman (ULiège), Prof. D. de Graaf (UGent), Prof. E. Wauters (ILVO)

Looptijd: 01.11.2015 - 31.01.2018

Budget: 200.000 euro

Resultaten: Op basis van de enquête bij een representatieve steekproef van 186 Belgische imkers werd een koloniesterfte van 13,4% berekend voor de jaren 2015-2016. Dit percentage is niet alarmerend aangezien 10% een aanvaardbaar sterftecijfer is. Er werden geen significante verschillen tussen de twee Belgische regio's vastgesteld (Vlaanderen versus Wallonië) op het gebied van bijenteeltpraktijken, met uitzondering van de behandelingen ingesteld tegen varroa. De imkerpopulatie vergrijsst, een meerderheid volgde een opleiding en is lid van een vereniging. De bijenteeltpraktijken waren vrij homogeen per provincie en sterk afhankelijk van wat de vereniging aanbeveelt, voornamelijk in het kader van Varroa-bestrijding.

De bijenteeltpraktijken werden gecorreleerd met de bijenkoloniesterfte. Het onderzoek leverde het bewijs dat er een verband bestaat tussen bijenteeltpraktijken en bijensterfte, in het bijzonder de winteroverleving. Volgende factoren spelen een rol in de bijensterfte:

- o het type bijenkorf (grootte, onderverdeling, vorm, materiaal, ...);
- o gebruikte apparatuur: oorsprong van de materialen (tweedehands, aangekocht of zelfgemaakt) en hygiëne;
- o oorsprong van de bijenwas (hergebruik, nieuw of eigen productie);
- o koloniesterfte (en de gerelateerde behoeften tijdens overwintering) en monitoring gedurende de winter;
- o efficiëntie van de ingestelde varroa-bestrijding.

Een op vijf imkers stelt geen varroa-behandeling in. De aanbevelingen die naar voor geschoven worden in het kader van dit onderzoeksproject situeren zich voornamelijk op niveau van de varroa-bestrijding, met:

- o een nood om de graad van besmetting te bepalen voor instelling van een behandeling;
- o de opleiding van imkers om vroege identificatie van klinische symptomen bij de bijen toe te laten.

Er zijn meer inspanningen nodig in bijenteeltopleiding en vanuit de bijenteeltverenigingen om goede bijenteeltpraktijken te bevorderen.

In het kader van het onderzoeksproject Bee Best Check werd een online check list ontwikkeld die imkers vrijblijvend, gratis en anoniem adviseert om hun bijenteeltpraktijk te verbeteren. Het [instrument](#) is in drie talen (NL, FR, EN) beschikbaar.

Dit hulpmiddel is bedoeld voor hobby- en niet-professionele imkers, om bijenteeltpraktijken aan te moedigen waarvan aangetoond is dat ze gepaard gaan met een verminderd risico op kolonieverlies. De imker wordt gevraagd een vragenlijst m.b.t. hygiëne, behandeling en overwintering in te vullen. Op basis hiervan wordt een stand van zaken gegenereerd over de huidige praktijkomstandigheden. Een realtime advies wordt vervolgens opgemaakt waarbij de actuele omstandigheden worden beoordeeld en een gepersonaliseerde verbeteringspiste wordt geformuleerd aan de hand van aanbevelingen. Het advies is onder de vorm van een pdf-rapport te bewaren.

De bijenteeltpraktijk is slechts één van de factoren die een impact hebben op de gezondheid en de sterfte van bijen. Toch draagt een verbetering van deze praktijk bij tot het verhogen van de capaciteit van de bijenkolonies om beter weerstand te bieden aan andere (stress)factoren.

b) Opvolging van het onderzoeksproject VARRESIST

Het onderzoeksproject RT 13/04 VARRESIST "Onderzoek naar varroa-tolerantie bij honingbijen in België" werd gesubsidieerd door de FOD VVWL.

Consortium: Prof. D. de Graaf (UGent), Prof. L. Peelman (UGent), Prof. G. Smagghe (UGent), Ir. B.K. Nguyen (ULiège)

Looptijd: 01.03.2014 - 28.02.2018

Budget: 400.000 euro

Dit project stelde als belangrijkste doel het screenen van een aanzienlijk deel van de Belgische bijenstapel naar het fenotype varroa-tolerantie (VT). Er werd aanvankelijk vooropgesteld om een finaliteitstest te ontwikkelen, waarbij alleen wordt gekeken naar de beperking van de varroa-populatiegroei, uitgedrukt in een varroa-index. Verschillende methoden om het VT-fenotype van een kolonie te bepalen, werden getest. Er werd echter vastgesteld dat deze methoden zeer moeilijk te standaardiseren zijn. Bijgevolg is een dergelijke tool niet op het veld inzetbaar om een nationaal screening naar VT-volken uit te voeren.

Het onderzoek werd geheroriënteerd. Om darrenpopulaties te verkrijgen waarin varroa reproduceert én waarin ze niet reproduceert, werden varroa-tolerante volken ingekruist met varroa-sensitieve volken. Grote F2-darrenpopulaties werden gefenotypeerd. Darren waarin varroa geen nakomelingen produceerde en darren met reproducerende varroamijten werden verzameld. Er werd gewerkt met verschillende lijnen Europese varroa-tolerante volken, maar de Nederlandse duinenpopulatie werd gebruikt voor de genetische analyse. Door middel van

een exoomanalyse werden acht merkers geïdentificeerd die geassocieerd zijn met het fenotype 'verminderde mijtreproductie'. Een beperkte populatiestudie kon aantonen dat de merkers ook voorkomen in de Belgische bijenstapel en dus waarschijnlijk niet populatie-specifiek zijn.

Tijdens de studie werd een onderscheid gemaakt tussen verschillende fenotypes varroa-reproductie: geen reproductie (geen nakomelingen), minder reproductie (1 tot 2 nakomelingen) en een normale reproductie (meer dan 3 nakomelingen). In de controlelijn reproduceren 19% van de varroamijten die zich laten insluiten niet. Dit is een natuurlijk proces waarvoor geen directe verklaring bestaat. In de beebreed-lijn worden vergelijkbare resultaten (ongeveer 14% niet reproducerende mijten) verkregen, wat verklaard kan worden doordat deze lijnen vooral geselecteerd werden op hygiënische gedrag en niet op verminderde mijtreproductie. Er kon echter niet op voorhand uitgesloten worden dat deze lijnen ook een verminderde mijtreproductie zouden kunnen vertonen aangezien de meeste tolerante bijenvolken verschillende eigenschappen combineren. De Franse en Noorse lijnen vertonen een verminderde mijtreproductie met ongeveer 30% van de mijten die niet reproduceren. In de Nederlandse lijn zijn 50% van de varroamijten niet reproductief. Statistische analyse van de resultaten geeft aan dat enkel de Nederlandse lijn significant verschilt van de controlelijn.

Op basis van exoom-sequencing werden 8 varianten (2 beschermend en 6 verhogen het risico) geïdentificeerd die geassocieerd zijn met het fenotype gereduceerde mijtreproductie in darrenbroed. Tijdens een populatiestudie werden de allelfrequenties van de geïdentificeerde varianten geassocieerd met het bestudeerde fenotype in de Belgische bijenstapel bepaald. Twee individuele bijen van 46 verschillende kolonies werden gesequeneerd voor deze 8 varianten. De resultaten bevestigen een wijdverspreide aanwezigheid van deze varianten in de Belgische bijenkolonies. De risicovarianten kennen een hogere prevalentie dan de mutaties die beschermend zijn. Deze resultaten geven aan dat de gevonden varianten niet kolonie-specifiek zijn waardoor ze kunnen ingezet worden in populatie-wijde selectieprogramma's.

c) Ontwikkeling van scenario's voor de uitroeiing in geval van het opduiken van bijenziekten die nog niet in België aanwezig zijn

De dienst Crisispreventie en -beheer van het FAVV heeft een crisisscenario uitgewerkt dat zal worden toegepast als er nieuwe bijenziekten opduiken in België.

Het controleplan van het FAVV voorziet daarnaast in drie bezoeken per jaar van 200 imkers. Sommige van die imkers hebben bijenkorven in de buurt van grensinspectiezones die mogelijk Europese toegangspoorten zijn voor nieuwe pathogenen op Belgisch grondgebied. Tijdens hun bezoeken controleren de inspecteurs van het FAVV de vitaliteit van de aanwezige bijenkolonies. Elke vermoedelijke ziekte wordt dan geïdentificeerd.

Als er een vermoeden is, volgen de inspecteurs van het FAVV een procedure voor het beheer van aangifteplichtige ziekten volgens

de aanbevelingen van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO). Een technische fiche vermeldt de te volgen stappen om een bemonstering uit te voeren bij de prevalentie van een gereguleerde ziekte.

3. Een monitoring van de mortaliteit van de honingbijen uitvoeren en de vermoedelijke oorzaken van deze mortaliteit beter begrijpen

a) Implementatie van een programma voor een permanent en objectief toezicht op de mortaliteit van de bijen door het FAVV, gekoppeld aan een monitoring van de vaakst vermelde oorzaken van die mortaliteit (aanwezigheid en het belang van de varroa, van residuen van gewasbeschermingsmiddelen): "HealthyBee"

Het controleplan van het FAVV voorziet in drie bezoeken per jaar (herfst, lente en zomer) bij 200 imkers. Tijdens die bezoeken onderzoeken de inspecteurs van het FAVV de evolutie van de vitaliteit van zes kolonies van de bezochte bijenkasten. Die kolonies worden aanvankelijk (in de herfst) uitgekozen wegens hun goede vitaliteit. Tijdens de daaropvolgende bezoeken telt de inspecteur van het FAVV het aantal overlevende kolonies en inventariseert de mogelijke oorzaken voor de mortaliteit in de bijenkast. Tijdens het herfstbezoek wordt een honingstaal genomen met het oog op een multiresidu-analyse.

De sterftcijfers worden voor statistische analyse meegedeeld aan Sciensano.

In december van elk jaar organiseert het FAVV een werkgroep om de oorzaken van die sterfte te analyseren. De werkgroep bestaat uit vertegenwoordigers van de Vlaamse en Waalse bijenteeltfederaties, Honeybee Valley, Cari, het DG Dier, Plant en Voeding van de FOD VVVL, het fagg, de beroepsvereniging voor dierenartsen, Sciensano en het FAVV.

Sciensano presenteert de resultaten van de [statistische analyse](#) van de mortaliteit in bijen

Het FAVV presenteert een overzicht van de [gezondheidstoestand](#) van de bijen

Het fagg presenteert een overzicht van de [genesmiddelenbehandeling](#) voor bijen

De bijenteeltfederaties presenteren de evolutie van de mortaliteit van de bijen zoals gerapporteerd door hun leden-imkers

De werkgroep brengt [varroabestrijdingsadviezen](#) uit.

Het FAVV heeft ook een draaiboek uitgewerkt om toe te passen na de vaststelling van een [acute bijenvergiftiging](#) in de bijenkolonie.

b) Lancering en opvolging van onderzoeksproject "BEESYN"

Het onderzoeksproject RT 17/03 BEESYN "Identificatie van de impact van chemische producten op de mortaliteit van de huisbijen in België rekening houdend met de interacties van deze producten met de andere potentiële mortaliteitsoorzaken", wordt gesubsidieerd door de FOD VVWL.

Consortium: Ir. E. Bruneau (CARI), Prof. D. de Graaf (UGent), Dr. L. Hautier (CRA-W)

Looptijd: 01.01.2018 - 31.12.2020

Budget: 400.000 euro

In dit onderzoeksproject werd het niveau van chemische besmetting van de kolonies en de oorsprong van die verontreiniging in België bestudeerd. De impact van de verontreiniging op de bijensterfte werd bepaald, rekening houdend met andere bestaande stressfactoren.

In deze studie werden vier matrices uit honderd bijenstanden (bijen, was, bijenbrood en honing) bemonsterd op 3 tijdstippen bij 100 imkers in België. De analyses betroffen niet enkel multiresidu-analyse van pesticiden, maar ook pathogeenbepaling, varroa-besmetting, antioxidantenbepaling, transcriptoomanalyse (stressindicatoren) en de studie van stuifmeel (*melissopalynologie*). De relatie tussen verontreiniging/besmetting en winterverliezen werd bepaald op basis van de chemische besmetting van de genomen stalen en historische data uit vorige projecten (COLOSS, HealthyBee, Epilobee).

In het kader van het Beesyn project werd een indrukwekkende hoeveelheid aan data gegenereerd.

Uit de testbatterij naar 135 bestrijdingsmiddelen, werden 37 verschillende moleculen aangetroffen waaronder hoofdzakelijk fungiciden, insecticiden en herbiciden. De meest frequent voorkomende pesticiden waren coumafos, boscalid en propamocarb. Bijenbrood was niet alleen de matrix met de grootste verscheidenheid aan residuen maar ook de matrix waarin de hoogste concentraties aangetroffen werden. *Lotmaria passim* (deforming wing virus) en *Nosema ceranae* waren de meest gedetecteerde pathogenen (aanwezig in >80% van de monsters).

De waargenomen wintersterfte was in 2018-2019 ongewoon laag (10%). Deze koloniesterfte werd voornamelijk geassocieerd met varroa-besmetting, polyfenolgehalte en virussen, maar niet met de residuen van bestrijdingsmiddelen.

De taxonomische oorsprong van het stuifmeel en het gehalte aan antioxidanten was zeer afhankelijk van het seizoen en het geografische gebied. De relatie tussen verschillende imkerpraktijken en enkele andere variabelen zoals sterfte, varroatellingen en pesticidegehalte werden bestudeerd. Er was enkel een zwakke correlatie te vinden tussen wintersterfte en de leeftijd van de imker en tussen het coumafos-gehalte en het gebruikte type bijenkorf.

Ondanks de lage wintersterfte waren de belangrijkste voorspellers van mortaliteit in dit project het aantal varroa, de polyfenol-concentratie in bijenbrood en bepaalde virussen. Er werd geen verband aangetoond tussen de sterfte en de landschapssamenstelling rond de bijenkorf of de pesticiden gevonden in de kolonies.

Aan de hand van de landschapsgegevens konden de meest voorkomende besmettingsroutes van pesticiden in combinatie met hun chemische eigenschappen en agronomische toepassingen in kaart worden gebracht.

In het project werden ook innovatieve methodes aangewend om de toxiciteit van pesticiden in het laboratorium te bepalen (nieuwe subletale eindpunten, screeningtests op darmbacteriën, enz.).

c) Finalisatie van het BELBEES project betreffende wilde bijen en validatie van de resultaten

Het [eindrapport](#) van het project BELBEES is nu beschikbaar op de website van het Belgische BRAIN- programma.

Het belangrijkste resultaat van het project BELBEES is de publicatie van de Rode Lijst van de Belgische bijen. Dit werd bereikt met de door de IUCN (de internationale unie voor natuurbescherming) voorgestelde methodologie om voor elke soort uit te maken hoeveel kans ze heeft uit te sterven. Uit de vergelijking tussen de geografische verspreiding tussen 1900-1969 en die tussen 1970-2017 blijkt dat meer van de helft van de bijensoorten op ons grondgebied (a) met uitsterving bedreigd is (33 %), (b) niet meer in ons land voorkomt (12 %) of (c) binnenkort misschien met uitsterving bedreigd is (7%).

d) Lancering en opvolging van het onderzoeksproject VIROBEE

Het onderzoeksproject RF 16/6307 ViroBee "Wintersterfte bij honingbijen (*Apis Mellifera*): identificatie van gekende en nieuwe honingbijvirussen geassocieerd met zwakke kolonies door middel van state of the art virale metagenoom technieken", werd gesubsidieerd door de FOD VVWL.

Consortium: Prof. J. Matthijssens (KU Leuven), Prof. D. de Graaf (UGent)

Looptijd: 01.01.2017 - 31.12.2018

Budget: 279.711 euro, waarvan 248.000 euro subsidies

Het project beoogde antwoorden te vinden op een aantal onderzoeksvragen m.b.t. ongekende honingbijvirussen, verspreiding en prevalentie van de nieuwe virussen en isolatie van virussen. Hiertoe werd het eerder ontwikkelde NetoVIR-protocol gebruikt. Dit protocol laat de identificatie toe van gekende en nieuwe virussen, door gebruik te maken van technieken om viruspartikels op te zuiveren, in combinatie met 'Illumina NGS' diep sequencing technologie en geoptimaliseerde bio-informatica protocollen.

In het onderzoek werden verschillende gekende honingbijvirussen,

evenals verschillende nieuwe eukaryote virussen geïdentificeerd. De meeste geïdentificeerde divergente virale genomen vertoonden overeenkomsten met virussen die behoren tot de orde van de picornavirales. De onderzoekers waren in staat om een nieuw Orthomyxovirus (*Apis orthomyxovirus*) te beschrijven, gerelateerd met het Thogotovirus genus. Dit genus bevat virussen die vee en mensen infecteren, en wordt gevectoriseerd door teken. Verder werd ook een nieuw rhabdovirus (*Apis rhabdovirus 3*) geïdentificeerd, dat gelijkenis vertoont met een rhabdovirus dat de parasitaire wesp infecteert.

Daarnaast werd ook een overvloed aan prokaryotische virussen beschreven, waarvan een aanzienlijk deel tot het darmmicrobioom van de honingbij behoort.

Gebaseerd op de geschatte prevalenties van de verschillende virussen, werd voor een aantal gekende (Deformed Wing Virus, Varroa Destructor Virus, Bee Macula Like Virus, *Apis mellifera* Filamentous Virus, Hubei-partiti-like virus) en nieuwe (*Apis orthomyxovirus* en *Thika-like virus* dat een divergent lid van de picornavirales is) virussen de virale ladingen gekwantificeerd in 300 individuele kolonies. De screening van de kolonies op de geselecteerde virussen onthulde verschillende prevalenties voor specifieke virussen, variërend van 4% positieve kolonies voor wat betreft *Apis orthomyxovirus* tot 92% positieve kolonies voor wat betreft *Apis mellifera* filamentous virus. In een volgende stap werden associaties onderzocht met bijenkoloniesterfte. Een significante associatie werd aangetoond tussen zwakke bijenkolonies en een hoge virale belasting voor het DWV-complex (Deformed Wing Virus en Varroa Destructor Virus), het nieuw beschreven *orthomyxovirus* en *Bee Macula Like Virus*.

Er werd aangetoond dat het *orthomyxovirus* inderdaad repliceert in honingbijen en de hemocyten infecteert. Bovendien impliceren de verkregen resultaten dat dit virus zeer virulent is en een bedreiging kan vormen voor de gezondheid van bijen in het algemeen. Het *rhabdovirus* kon niet aangetoond worden in de experimentele bijenteelt.

De nieuwe associaties tussen virale belasting en wintersterfte, impliceren dat het de moeite waard kan zijn om de prevalentie en virale belasting van *Apis mellifera* filamentous virus, *Bee Macula Like Virus* en *Apis orthomyxovirus* in bijenkolonies op te volgen.

Om na te gaan of de virale loads (hoeveelheid) gebruikt kunnen worden om de gezondheidsstatus van bijenkolonies te voorspellen, kon in het project een classificatieschema opgezet worden dat een accuraatheid behaalde van ongeveer 71,7%. De geminimaliseerde boom neemt enkel de virale ladingen van Deformed Wing Virus en Varroa Destructor Virus mee in deze voorspelling, wat het belang van dit viruscomplex aantoont in de gezondheidsstatus van de bijenkolonie. Desondanks de goede performantie van dit model (71,7%), was de sensitiviteit lager (63,3%) in vergelijking met de specificiteit (80,0%). Met dit model is het dus mogelijk om met meer zekerheid te voorspellen dat een bijenkolonie gezond is, dan te voorspellen dat een bijenkolonie zwak is. Het model dient verder gevalideerd en verfijnd te worden aan de hand van ruimere datasets om aldus een antwoord te kunnen bieden op de multifactoriële vraag over winterverliezen.

e) Oprichting van een taskforce Federaal onderzoek bijen

Met het oog op efficiëntie werden de vergaderingen van de taskforce federaal onderzoek samen georganiseerd met de vergaderingen van de federale taskforce, omdat dezelfde experts hiervoor worden uitgenodigd.

Op vraag van de FOD VVWL analyseerde het Belgisch Biodiversiteitsplatform de aanbevelingen van de onderzoeksprojecten BEESYN en BELBEES, aangevuld met andere relevante wetenschappelijke publicaties, om de reflecties van de federale Task Force te voeden in het kader van een toekomstig federaal plan voor bestuivers.

De [belangrijkste aanbevelingen](#) zijn:

- Beoordeel de mate van blootstelling aan pesticiden
- Implementeer het gebruik van een combinatie van benaderingen om het ecotoxicologische gevaar van pesticiden te beoordelen.
- Ontwikkel effectief beheer van gegevenskwaliteit en -beschikbaarheid
- Alternatieven voor pesticiden promoten voor boeren en alle ruimtebeheerders.

De taskforce zal bij haar verschillende werkzaamheden de wetenschappelijke aanbevelingen blijven analyseren en er rekening mee houden.

4. De risico's die samenhangen met de gewasbeschermingsmiddelen in kaart brengen, evalueren en beheren

a) Versterkte en constante aandacht voor de risico's voor de bestuivers in het kader van de evaluatie van de gewasbeschermingsmiddelen

Omwille van het uitblijven van een consensus op Europees vlak omtrent het EFSA guidance document voor de risico-evaluatie voor bijen (*Guidance Document on the risk assessment of plant protection products on bees (Apis mellifera, Bombus spp. and solitary bees)*). *EFSA Journal* 2013; 11(7):3295. doi:10.2903/j.efsa.2013.3295) werd een richtsnoer uitgewerkt voor een nationale Belgische aanpak. Dat document bestond reeds bij het opstellen van het Federaal bijenplan 2017-2019, en wordt daarin ook vermeld. In dat nationale richtsnoer wordt van de aanvragers van toelatingen voor gewasbeschermingsmiddelen in België gevraagd om steeds de wettelijk vereiste data te leveren én een bijkomende risico-evaluatie te doen overeenkomstig het EFSA-richtsnoer, dat op Europees vlak nog steeds niet goedgekeurd werd. Bovendien worden de datavereisten door België zo ruim mogelijk geïnterpreteerd, en worden alle studies gevraagd waarvoor bruikbare testprotocollen beschikbaar zijn. Op die manier worden ook acute studies met hommels gevraagd. Naast de risico-evaluatie volgens het huidige richtsnoer (SANCO guidance document on terrestrial ecotoxicology – SANCO/10329/2002), legt het Belgische richtsnoer op om een risico-evaluatie uit te voeren volgens het EFSA-richtsnoer om op die manier ook chronische effecten en effecten op larven van honingbijen te evalueren, alsook de acute effecten op hommels. Zo leiden de wettelijk bepaalde datavereisten ook tot toelatingen die daarmee zo veel mogelijk rekening houden. Waar voorheen

nog overgangsmaatregelen werden voorzien in het Belgische richtsnoer, is dat sinds 1 januari 2020 niet langer van toepassing. Alle data moeten zonder uitstel bij de aanvraag geleverd worden.

Omwille van het uitblijven van een consensus op Europees vlak omtrent het EFSA guidance document uit 2013, heeft de Europese Commissie in 2019 EFSA gemandateerd om dit richtsnoer te herzien. Om de toepassing van het nieuwe EFSA guidance document mogelijk te maken is ook een aanpassing vereist van de uniforme beginselen (de Europees vastgelegde criteria waaraan de risico-evaluatie getoetst wordt). Van zodra er consensus is op Europees vlak om de herziene versie van het EFSA guidance document te gebruiken, zal dit ook in België toegepast worden. Op dat moment zal het richtsnoer voor de nationale Belgische aanpak ook in die zin worden aangepast (en wordt het in principe overbodig).

b) Acties op het vlak van de neonicotinoïden

Op de website van de dienst Gewasbeschermingsmiddelen en Bemestingsproducten, Fytoweb, bestaat reeds geruime tijd een uitgebreide informatiepagina over [neonicotinoïden](#).

Daar wordt uitgelegd wat de stand van zaken is voor de verschillende werkzame stoffen, welke evaluaties gebeurd zijn, welke beslissingen werden genomen en om welke redenen die werden genomen.

Hieronder wordt de stand van zaken weergegeven voor de 5 werkzame stoffen die tot de neonicotinoïden behoren en in België toegelaten zijn of werden.

Op Europees niveau werd de toelating voor de werkzame stoffen clothianidin en thiamethoxam ingetrokken.

Voor clothianidin en thiamethoxam zijn er in België geen toelatingen meer. Voor thiamethoxam bestond in 2019 nog één enkele toelating (CRUISER, 9335P/B) in België, bestemd voor de behandeling van zaaizaden van sla en andijvie, radicchio rosso, suikerbrood en koolsoorten, maar uitsluitend bestemd voor uitzaai onder bescherming. Die toelating werd later beperkt tot opgebruik van bestaande voorraden en werd niet verlengd, met 31 mei 2021 als uiteindelijke intrekingsdatum.

Ook voor imidacloprid is de toelating op Europees niveau nu ingetrokken (december 2020). Op Belgisch niveau is er nog één enkel gewasbeschermingsmiddel toegelaten dat imidacloprid bevat (Gaucho 70 WS, 8330P/B), waarbij enkel de behandeling mogelijk is van zaaizaden van sla en andijvie, radicchio rosso en suikerbrood uitsluitend bestemd voor uitzaai onder bescherming zodat de potentiële blootstelling van bijen minimaal is. Na de intrekking van de werkzame stof, zal de Belgische toelating ook ingetrokken worden binnen de wettelijke termijn.

Ook de goedkeuring van thiacloprid is niet verlengd op EU-niveau.

Sinds de initiële goedkeuring werd slechts voor één van de neonicotinoïden de goedkeuring vernieuwd, nl. voor acetamiprid. De goedkeuring van deze stof werd bij Verordening 2018/113 verlengd tot 28.02.2033. De lidstaten moeten nu alle

gewasbeschermingsmiddelen die deze stof bevatten opnieuw evalueren. Ze moeten daarbij in toepassing van de Verordening 2018/113 bijzondere aandacht besteden aan een aantal aspecten, waaronder het risico voor bijen. Maar een beperking om de bijen te beschermen was niet nodig. Op de webpagina op Fytoweb werd een vergelijking gemaakt tussen clothianidin en acetamiprid inzake giftigheid voor bijen, en die blijkt substantieel lager voor acetamiprid. De vernieuwing van de toelatingen in België moet nog gebeuren, de procedure daartoe is lopende.

Het Erkenningscomité voor de bestrijdingsmiddelen voor landbouwkundig gebruik heeft evenwel zijn akkoord gegeven voor een noodtoelating (art. 53 van Verordening (EG) nr. 1107/2009, toelating onder uitzonderlijke omstandigheden) voor suikerbieten (thiamethoxam of clothianidin), wortelen (thiamethoxam) en sla (thiamethoxam) voor het seizoen 2019 mits er garanties konden worden geboden dat er geen bloeiende volggewassen of - tussen de gewassen door - groenbemesters werden geteeld die aantrekkelijk zijn voor bijen. Daarbij werden dus aanvullende voorwaarden opgelegd: als volggewassen komen enkel granen (behalve maïs) in aanmerking, en alle andere gewassen die geogst worden voor de bloei. Na twee jaar, wanneer de resterende concentraties van neonicotinoïden in de bodem al sterk gedaald zullen zijn, worden bloeiende maar weinig aantrekkelijke gewassen zoals aardappelen en maïs aanvaard. De noodtoelatingen voor suikerbieten en sla werden herhaald voor het seizoen 2020. De toelatingen in suikerbieten werden opnieuw aangevraagd voor het seizoen 2021 maar gelet op de niet-vernieuwing van de goedkeuringen van de werkzame stoffen clothianidin en thiamethoxam op Europees vlak, werd geoordeeld dat er onvoldoende gegevens beschikbaar zijn om nog na te gaan of de betrokken bestrijdingsmiddelen nog steeds voldoen aan de strikter geworden toelatingsvereisten. Voor imidacloprid werd daarentegen in 2020 wel een 120-dagetoelating goedgekeurd voor de behandeling van bietenzaaizaad en de uitzaai van het behandelde bietenzaad in 2021, met als bijkomende voorwaarden een inzaai dieper in de bodem aan een verlaagde dosis, in combinatie met voorwaarden voor volggewassen (geen gewassen die attractief zijn voor bijen gedurende 5 jaar). Op deze manier kon een toelating worden verleend die beantwoordt aan alle vereisten en criteria die gelden voor een reguliere toelating van een gewasbeschermingsmiddel.

Er kan dus geconcludeerd worden dat voor 4 werkzame stoffen alle toelatingen ingetrokken zijn (clothianidin, imidacloprid, thiamethoxam en thiacloprid), of binnenkort ingetrokken worden. Enkel voor acetamiprid bestaan er nog toelatingen als gewasbeschermingsmiddel in België maar er moet binnenkort nog een evaluatie gebeuren voor de vernieuwing. Noodtoelatingen werden toegekend voor clothianidin en thiamethoxam, maar deze worden niet meer herhaald. Noodtoelatingen voor imidacloprid werden nog toegekend voor de behandeling van bietenzaaizaad en de uitzaai ervan in België, met toepassing van de hierboven vermelde maatregelen die blootstelling van bijen zeer sterk moeten beperken.

5. De risico's die samenhangen met de introductie van invasieve soorten en schadelijke organismen of met het handelsverkeer in bijen voorkomen

a) Ontwikkeling van een toezichtsprogramma voor de kleine bijenkastkever in België

Het crisisscenario dat de dienst Crisispreventie en -beheer van het FAVV heeft uitgewerkt, gaat ook over de aanpak van haarden van de kleine bijenkastkever.

b) Opvolging en implementatie van de maatregelen voor de preventie en de uitroeiing van de Aziatische hoornaar die bepaald zijn in de Europese EEE-Verordening

De federale overheid heeft een bevoegdheid inzake de preventie van de introductie van invasieve soorten via import. Een protocolovereenkomst tussen de FOD VVWL, de douanediens en het FAVV voorziet in de monitoring van de mogelijke introductie van invasieve soorten via ladingen met levensmiddelen. Tot op heden werd er niets gevonden.

De progressie van de Aziatische hoornaar in Europa is het resultaat van een natuurlijke migratie vanuit het zuiden van Frankrijk, waar de hoornaar per ongeluk werd geïntroduceerd. De huidige cijfers bevestigen een toename van de populaties op ons grondgebied. De uitroeiing is een regionale bevoegdheid. Volgens de meest recente data zou het helaas onmogelijk zijn deze invasieve exotische soort volledig uit te roeien op ons grondgebied en moet er gestreefd worden naar het terugdringen van de populaties daar waar ze de meeste schade toebrengen.

c) Opvolging van het onderzoeksproject APIRISK

Het onderzoeksproject RT 15/05 APIRISK "Insleep van pathogenen via stuifmeel, bijen en bijenteeltproducten: identificatie van risico ter bescherming van plant en pollinator", werd gesubsidieerd door de FOD VVWL.

Consortium: Dr. T. Beliën (pcfruit vzw), Prof. G. Smagghe (UGent), Prof. M. Maes (ILVO)

Looptijd: 01.03.2016 – 28.02.2019

Budget: 350.000 euro

Met dit project werd het risico van het gebruik van buitenlands stuifmeel/bijenteeltproducten (als bestuiver/voedsel) op zowel de plantengezondheid (fruitbomen/-gewassen) als de diergezondheid (bijen) bestudeerd.

In een eerste fase werd er metagenoomanalyse (Next Generation Sequencing, NGS) uitgevoerd op (meng)stalen van stuifmeel, om zowel het complex van potentieel aanwezige fytopathogenen als bijenpathogenen in kaart te brengen. Vervolgens werden er een reeks specifieke detectietesten (PCR) uitgevoerd ter detectie van pathogenen waarvoor een verhoogd risico is aangetoond op basis van beschikbare gegevens. Het risico op overdracht van fytopathogenen werd proefondervindelijk nagegaan en van bijenpathogenen op basis van literatuurstudie.

Uit de NGS-analyses blijkt dat er wel degelijk fytopathogenen aanwezig zijn in ingevoerd stuifmeel gebruikt voor bestuiving. Het

meest opvallende fytopathogene organisme dat gedetecteerd werd is het gereguleerde Cherry rasp leaf virus (CRLV). Ook het 'Apple hammerhead' viroïde, waar nog maar zeer weinig over geweten is, is interessant voor verder onderzoek.

Algemeen kan geconcludeerd worden:

- dat de NGS-procedure als "niet specifieke" detectiemethode heel bruikbaar is en veel voordelen biedt ten opzichte van de gerichte detectietesten;
- dat het gebruik van geïmporteerd pollen in de fruitteelt een reëel fyto-sanitair en niet te verantwoorden risico inhoudt zonder dat hierop een degelijke controlestrategie wordt geïmplementeerd. Dit geldt zowel voor de mogelijke aanwezigheid van virussen als voor bacteriën die een fyto-sanitair risico vormen.

De volgende aanbevelingen werden geformuleerd:

- Meer kennis is nodig over het overdrachtsrisico door pollen voor heel wat virussen. In de literatuur is hierover voor tal van virussen weinig terug te vinden.
- Implementatie van een plantenpaspoort voor pollen. Verbod van aanwezigheid van bepaalde virussen die een fyto-sanitair risico inhouden. De nieuwe plantengezondheidswet voorziet twee soorten gereguleerde pathogenen. Naast de echte quarantaine-organismen vormen zeker ook een aantal virussen die op de RNQP-lijst (*Regulated Non Quarantine Pests*) zullen staan een fyto-sanitair risico. Het is dus wenselijk ook voor deze virussen de aanwezigheid in geïmporteerd pollen te verbieden.
- NGS biedt grote voordelen voor screening van pollen op aanwezige virale (en aanverwanten zoals viroïden) pathogenen. Een verdere optimalisatie en standaardisatie van de technologie voor routinematige toepassing in het labo is aangewezen.
- Voor de bijengezondheid werd gekeken naar de importrisico's van bijenpathogenen, meer bepaald het risico dat twee beheerde bijen, de gedomesticeerde honingbij en de gekweekte hommelmel, besmet raken. Het zijn voornamelijk deze twee beheerde soorten die kunnen geïnfecteerd raken met niet-inheemse parasieten en virussen. Dit is met name zorgwekkend omdat sommige parasieten en virussen kunnen overgaan naar reeds bedreigde wilde bijen. De onderstaande aanbevelingen zijn gebaseerd op de huidige literatuur en experimenteel werk uitgevoerd binnen het onderzoeksproject APIRISK.
- Voor aanbevelingen met betrekking tot de preventie van de invoer van bijenproducten (stuifmeel verzameld door honingbij, bijenwas en honing) voor de imkerij, wordt verwezen naar de *Terrestrial Animal Health Code* - Section 9 van de *Werelddiergezondheidsorganisatie (WOAH)* (Appendix 1). De nadruk ligt ook op de huidige goede bijenteeltpraktijken om geen honing en buitenlandse bijenwas te gebruiken. Specifiek voor honingbij verzameld stuifmeel, dat ook wordt gebruikt voor het kweken met hommelmel, moet het verplicht worden om stuifmeelsteriliteit te bewijzen voor ten minste *Apicystis*, *Ascospaera*, *Aethina*, *Nosema*, *Melissococcus* en *Paenibacillus*.

- Voor de import van honingbijkoninginnen wordt verwezen naar de *Terrestrial Animal Health Code*. Met betrekking tot het risico van het importeren van virussen, wordt aangeraden om het gebruik van lokale koninginnen van lokale kweekprogramma's te ondersteunen.
- Ook wilde bijen worden geïmporteerd, momenteel is dit vooral de rosse metselbij en de gehoornde metselbij. Deze praktijken komen steeds vaker voor om bestuivingsdiensten in boomgaarden te ondersteunen of om bijen in tuinen te promoten. Binnen APIRISK werd de aanwezigheid van actieve parasieten in deze bijen aangetoond, waardoor een nieuw risico op pathogeen transmissie naar wilde bijen kan ontstaan. Hier wordt aanbevolen om wilde bijen alleen te importeren voor wetenschappelijke doeleinden.

6. De verplichte bestrijding van distels herzien

Naar aanleiding van de algemene herziening van het Europese plantengezondheidsregime en de nieuwe definities en nieuwe criteria van de nieuwe Europese plantengezondheidswetgeving die op 14 december 2019 in werking getreden is ([Verordening \(EU\) 2016/2031\(externe link\)](#)) zijn ook de federale verplichte bestrijdingsmaatregelen tegen enkele schadelijke organismen voor planten geactualiseerd.

Op basis van door de FOD VVWL, DGAPF georganiseerde consultaties en overleg met de gewesten en overeenkomstig het advies van de Raad van State zijn de verplichte bestrijdingsmaatregelen in het koninklijk besluit van 19 november 1987 gewijzigd.

Meer informatie is beschikbaar op de webpagina van de [FOD VVWL](#). Het koninklijk besluit van 11 mei 2020 (gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 20 mei 2020) kan eveneens geraadpleegd worden

De bestrijdingsmaatregelen tegen onder meer distels (akkerdistel, speerdistel, kale jonker en kruldistel) behoren tot de bevoegdheid van de gewesten.

7. Maatregelen ten voordele van de bestuivers sensibiliseren en deze stimuleren

De distributie van de bijenbrochure [Bijen in de kijker](#) werd voortgezet (oplage van 7.000), met nog steeds een groot succes.

In 2017 lanceerden we de #BeBiodiversity-campagne met de volgende doelstellingen:

Ondernemers en burgers-consumenten mobiliseren om bij te dragen aan een marktverschuiving naar producten en consumptie met meer respect voor de biodiversiteit en de ecosystemendiensten.

De boodschap overbrengen dat overheden, bedrijven en burgers-consumenten medeverantwoordelijk zijn.

De campagne omvat:

- o een website: www.bebiodiversity.be
- o een [facebookpagina](#) met bijna 7.000 abonnees
- o een [twitteraccount](#)
- o een [instagramaccount](#)
- o een [youtube-account](#)

De problematiek van de bestuiving en bestuivers zit vervat in diverse elementen van deze campagne, en komt vooral uit de verf op de website met uitleg over de werking en de voordelen van biodiversiteit en tips voor consumenten en bedrijven.

Voorbeeld van de informatie beschikbaar op de website:

The screenshot shows a website article with a purple flower background. The title is 'De essentiële rol van de bij'. The text discusses the role of bees in pollination and the impact of pesticides. A call-to-action button with an exclamation mark icon says 'De federale overheid zet zich in voor bijen. Meer weten hierover?'.

Voorbeeld van door de website gegeven aanbevelingen voor de bescherming van bestuivers :

The screenshot shows a recommendation card with a green header and a light green body. The header contains the number '3.' and the text: 'Ik gebruik natuurlijke producten om indringers te verjagen (azijn enz.) of om mijn lokale bloemen te doen groeien (compost enz.). Als ik planten in een kwekerij koop, verzeker ik mij ervan dat ze niet met chemische producten behandeld werden.' The body contains the text: 'Ik beperk de verontreiniging van de ecosystemen door chemische producten. Op die manier draag ik bij tot de bescherming van de bestuivers en de vogels van onze velden.'

8. Het overleg en de nationale coherentie versterken: ondersteuning van de werkzaamheden van de Werkgroep Bijen (DGEM)

Daarnaast stelt [BiodiversiTree](#), een online tool ontwikkeld in samenwerking met pioniersbedrijven in het kader van #BeBiodiversity, concrete acties voor om de biodiversiteit meer te integreren in de processen binnen bedrijven en organisaties. De tool beschrijft mogelijke acties in vier domeinen: terreinen, infrastructuur, aankoopbeleid en procesvoering.

Er zijn heel wat actievoorstellen die ook de bestuivers aangaan en [één actie](#) is rechtstreeks op hen gericht.

De Werkgroep Bijen is sinds 2012 de groep voor nationaal overleg en expertise rond de problematiek van de bescherming van zowel wilde bijen als honingbijen.

Deze werkgroep hangt af van de stuurgroep Biodiversiteit van het Coördinatiecomité Internationaal Milieubeleid (CCIM). Op 22 oktober 2012 heeft de Interministeriële Conferentie Leefmilieu (ICL) deze groep de opdracht gegeven om «de aanvullende antwoorden te identificeren die elk beleidsniveau afzonderlijk of samen kan geven».

In 2018 werd, op verzoek van het CCIM, het mandaat van de Werkgroep Bijen uitdrukkelijk uitgebreid naar alle bestuivers (inclusief bijen, zweefvliegen en vlinders) en heet die dus voortaan Werkgroep Bestuivers (WGB). Hij wordt voorgezeten door het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, dat ook instaat voor het secretariaat ervan en voor de opvolging van de werkzaamheden, in nauwe samenwerking met het DG Leefmilieu.

In 2014 had de WGB een inventaris van de bestaande maatregelen ten behoeve van wilde bijen en honingbijen opgemaakt en aanbevelingen geformuleerd voor noodzakelijke aanvullende maatregelen. Die maatregelen werden aan de ICL voorgesteld. Sinds 2014 is de context aanzienlijk gewijzigd:

- evolutie van de problematiek met een uitbreiding van de bekommernissen naar alle wilde bestuivers;
- evolutie van de kennis van de gevolgen en de oorzaken van de achteruitgang, meer bepaald dankzij het [rapport van het IPBES](#);
- evolutie van de Europese en internationale politiek-institutionele context met de lancering van het [Europese Initiatief inzake bestuivers](#), van het [actieplan 2018-2030 van het CBD \(Convention on Biological Diversity\)](#), en de ondertekening door België van de [Verklaring over de Coalitie van bereidwilligen inzake bestuivers](#) (waarvan een van de doelstellingen de bevordering van nationale strategieën is).

Om die reden is de WGB in 2018 gestart met werkzaamheden om de geboekte vooruitgang te beoordelen en nieuwe aanbevelingen uit te brengen voor maatregelen die op alle beleidsniveaus als noodzakelijk beschouwd worden als opstap naar een nationale strategie.

In het kader van dat overleg stelde de WGB een [beleidssturend document op met betrekking tot het nieuwe gemeenschappelijk landbouwbeleid](#).

Die nota bevat algemene aanbevelingen maar ook een analyse van de regels inzake voorwaarden ten aanzien van de problematiek van de achteruitgang van bestuivers. Ze werd door de Stuurgroep Biodiversiteit van het CCIM goedgekeurd en werd aan de ICL van 17 september 2019 voorgelegd.

Het redactieproces van de strategie omvatte ook een workshop die plaatsvond op 19 november 2019.

Gezien de nauwe samenhang tussen de bestuivers en de landbouwsector, heeft de WGB samengewerkt met de Permanente Werkgroep van de Interministeriële Conferentie voor het Landbouwbeleid.

De strategie wil de nodige samenhang en samenwerking tussen de diverse belanghebbenden verbeteren en tegelijk in manoeuvreerruimte voorzien om de invoering ervan op de gewestelijke en sectorale omstandigheden af te stemmen.

Het voorstel van nationale strategie rond bestuivers steunt op drie pijlers: (1) de landbouw bestuiversvriendelijk maken; (2) steden, infrastructuur en ruimtes bestuiversvriendelijk inrichten; en (3) de kennis verbeteren over de toestand van de bestuivers en mogelijke oorzaken van hun achteruitgang. Deze drie speerpunten maken het mogelijk de omvang, kwaliteit, diversiteit en connectiviteit van de habitats te verbeteren en in te zetten op gezonde bestuiversgemeenschappen over het hele Belgische grondgebied; de factoren die zorgen voor de achteruitgang van de soorten bestuivers te verminderen en hun uitsterving te voorkomen; de weerstand van alle bestuivers ten opzichte van de klimaatverandering te verhogen; het grote publiek bewust te maken evenals de sleutelsectoren voor de oplossing van het probleem; en de samenwerking tussen alle belanghebbenden te verbeteren.

Het ontwerp van Belgische nationale strategie identificeert drie hoofddoelstellingen, met name (1) een complete opvolging realiseren van veranderingen in de verspreiding en abundantie van alle soorten bestuivers over het hele land tegen 2025; (2) de soorten wilde bestuivers die een negatieve trend vertonen inzake omvang en verspreiding van de populatie met 50% verminderen en de soorten met een positieve trend met 50% vermeerderen tegen 2030, ten opzichte van de niveaus in 2019; (3) de jaarlijkse wintersterfte bij bijenvolken terugdringen tot onder 15%.

Bovenop haar gunstige impact op de biodiversiteit, zal de strategie een bijdrage leveren tot de veiligheid van de Belgische voedselproductie, de weerstand van de ecosystemen en de Belgische economie, en tot het menselijk welzijn. Op die manier sluit de strategie aan op de Europese Green Deal.

Vele acties van dit tweede federale bijenplan werden tot een goed einde gebracht en andere acties blijven nodig om op lange termijn vooruitgang te boeken in het behoud van onze bijen.

De twee federale bijenplannen hebben aangetoond dat acties die nog niet afgesloten zijn een blijvende opvolging nodig hebben waarbij rekening moet gehouden worden met nieuwe ontwikkelingen op wetenschappelijke, reglementair en politiek vlak.

De verschillende diensten van de federale overheid blijven zich inzetten voor de gezondheid van de bijen en zullen de nauwe samenwerking met de Gewesten en Europese overheden blijven voortzetten.

draft

D

Nuttige links

Algemene info betreffende de bijen en de maatregelen van de federale overheid:

- www.info-bijen.be

Info betreffende de wilde bijen en de honingbijen om U aan te moedigen aan de slag te gaan voor hun behoud:

- www.levedebijen.be

Informatie over het onderzoeksprogramma beheerd door Contractueel Onderzoek (oproepen, lopende en afgesloten onderzoeksprojecten):

- www.health.belgium.be/nl/contractueel-onderzoek

Info betreffende aangifteplichtige bijenziekten, bewakingsprogramma voor de bijengezondheid, jaarlijks varroabestrijdingsadvies, etc.:

- www.favv-afsc.fgov.be/bijenteelt

Info betreffende diergeneesmiddelen voor de bijen:

- www.fagg.be

Info betreffende bijen en gewasbeschermingsmiddelen:

- www.fytoweb.be

Info betreffende de biodiversiteit:

- www.1001voorbiodiversiteit.be/nl/

DGAPF	Directoraat-generaal Dier, Plant en Voeding van de Federale Overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu
DGEM	Directoraat-generaal Leefmilieu van de Federale Overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu
FOD VWL	Federale Overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu
FAV	Federaal Agentschap voor de veiligheid van de voedselketen
FAGG	Federaal Agentschap voor Geneesmiddelen en Gezondheidsproducten
KMO's	kleine of middelgrote ondernemingen
CARI	Centre apicole de recherche et d'information
UGent	Universiteit Gent
ULiège	Universiteit Luik
F2 - Darrenpopulaties»	F1 verwijst naar de nakomelingen die het resultaat zijn van de experimentele paring van twee dieren die we vanuit genetisch oogpunt willen bestuderen. De F2-generatie is de nakomeling van een F1-generatie.
WOAH	World Organisation for Animal Health
CRA-W	Centre wallon de Recherches agronomiques
ILVO	Vlaams instituut voor Landbouw-, Visserij en Voedingsonderzoek
IUCN	International Union for Conservation of Nature - Internationale unie voor natuurbescherming
KU Leuven	Katholieke Universiteit Leuven
EFSA	European Food Safety Authority
EEE - Verordening	EU-Verordening 1143/2014 betreffende de preventie en beheersing van de introductie en verspreiding van invasieve uitheemse soorten
PCfruit	Proefcentrum Fruitteelt
PCR	Polymerase chain reaction
NGS	Next-generation sequencing
CCIM	Coördinatiecomité Internationaal Milieubeleid
ICL	Interministeriële Conferentie Leefmilieu
IPBES	Intergouvernamenteel Platform voor Biodiversiteit en Ecosysteemdiensten

federale overheidsdienst

**VOLKSGEZONDHEID,
VEILIGHEID VAN DE VOEDSELKETEN
EN LEEFMILIEU**

Directoraat-generaal Dier, Plant en Voeding

Galileelaan 5 bus 2,

1210 Brussel

De digitale versie van deze brochure is beschikbaar op: <https://www.health.belgium.be/...>

Gedrukt met plantaardige inkt op papier met Ecolabel.

Deze brochure bestaat ook in het Frans: <https://www.health.belgium.be/...>

V.U.: Dirk Ramaekers, Galiléelaan, 5/2, 1210-Brussel

Grafisch ontwerp: Thierry Sauvenière

Copyright : darios, santypan - 123rf.com